Don DeLillo - Jelena Bulić

Baader Meinhof: Don DeLillo / S engleskog prevela Jelena Bulić

Znala je da je još netko u sobi. Nije bilo nikakvog zvuka, samo nagovještaj, slabo premještanje zraka. Neko je vrijeme bila sama, sjedila je na klupi posred galerije okružena slikama, ciklusom od petnaest platna, i činilo joj se kao da sjedi u mrtvačkoj kapelici uz tijelo rođaka ili prijatelja.

To se zove bdijenje, pomislila je.

Gledala je Ulrike, glavu i trup, ranu od užeta na vratu, iako nije sa sigurnošću mogla reći koju su spravu koristili kod vješanja.

Čula je kako se netko približava klupi, muškarac teška koraka, ustala je i otišla stati pred Ulrikinu sliku, jednu od tri s istim motivom, na svakoj mrtva Ulrike, leži na podu ćelije, s glavom u profilu. Platna su bila različitih veličina. Pojava te žene, njezina glava, vrat, rana od užeta, kosa, crte lica, naslikani su, od slike do slike, u zagasitim i izblijedjelim nijansama, na jednoj jasnije nego na drugoj, usta iskrivljena na jednoj slici izgledala su prirodno na drugima, sve skupa nesistematično.

„Što misliš zašto je to tako naslikao?”

Nije se okrenula.

„Tako sjenovito. Bez boje.”

„Ne znam”, odgovorila je i krenula prema sljedećem nizu slika, Strijeljanje. Bio je to Andreas Baader. O njemu je razmišljala koristeći njegovo puno ime ili samo prezime. Pomislila je na prezime Meinhof, za nju je ono predstavljalo ime, kao Ulrike; isto je vrijedilo i za Gudrun.

„Pokušavam se sjetiti što se dogodilo s njima.”

„Počinili su samoubojstvo. Ili su ih ubile vlasti.”

Umjesto nelagode, on je u njoj izazivao tek blagi nemir. Ona nije koristila taj izraz – vlasti – u strogom kontekstu vrhovne javne moći. To nije bio dio njezina rječnika.

eISSN 1847-7755; doi: 10.15291/sic/1.3.lt.3

Dvije slike mrtvog Baadera u ćeliji bile su iste veličine, ali su obrađivale temu na nešto drukčiji način, pa je napravila sljedeće – usredotočila se na razlike, na ruku, košulju, nepoznat predmet uz rub okvira, na nepodudarnosti ili neodređenosti.

„Ne znam što se dogodilo", rekla je. „Govorim ti samo ono što ljudi misle. To se dogodilo prije 25 godina. Ne znam kako je tada bilo u Njemačkoj, s tim bombaškim napadima i otmicama."

„Dogovorili su se, ne misliš li?"

„Neki misle da su ubijeni u svojim ćelijama."

„Sklopili su pakt. Bili su teroristi, zar ne? Kad ne ubijaju druge, ubijaju sebe."

Gledala je sliku Andreasa Baadera, prvo jednu, pa onda drugu, pa opet prvu.

„Ne znam. Možda je to na neki način i gore. Utoliko je tužnije. Toliko tuge na ovim slikama."

„Ima jedna koja se smije", rekao je.

Bila je to Gudrun, u Suočenju 2.

„Ne znam je li to osmijeh. Mogao bi biti."

„To je najjasnija slika u sobi. Možda u cijelom muzeju. Ona se smije", rekao je.

Okrenula se da pogleda Gudrun na drugoj strani galerije i primijetila čovjeka u odijelu na klupi. Bio joj je okrenut samo dopola. Kravata mu je bila odvezana i očito je prerano počeo ćelaviti. Letimice ga je pogledala. On ju je promatrao, ali ona ga je zaobišla pogledom i gledala sliku Gudrun u zatvorskoj odjeći: stoji naslonjena na zid i smije se, najvjerojatnije, da, na srednjoj slici. Tri slike Gudrun, možda nasmiješene, nasmiješene i najvjerojatnije nenasmiješene.

„Treba ti poseban tečaj da naučiš gledati ove slike. Ne mogu razlikovati ljude na njima."

„Možeš. Samo gledaj. Moraš gledati."

Čula je blagi prijekor u svojemu glasu. Otišla je do najdaljega zida da pogleda sliku jedne od zatvorskih ćelija, s visokim policama za knjige koje su prekrivale skoro pola platna i tamnim oblikom, poput utvare, možda kaputom na vješalici.

„Ti si studentica. Na poslijediplomskom. Ili predaješ umjetnost", rekao je. „Ja sam tu, iskreno, samo da mi prođe vrijeme. To radim u pauzi između razgovora za posao."

Nije mu htjela reći da je ovdje već tri dana zaredom. Prebacila se na bliži zid, malo bliže njemu na klupi. Tada mu je rekla.

„Iz bogate si obitelji", rekao je. „Osim ako nisi član."

„Nisam član."

„Onda predaješ umjetnost."

„Ne."

„Hoćeš da prestanem. Zaveži, Bob. Samo što se ne zovem Bob."

Na platnu s naslikanim lijesovima koje na rukama nose kroz gomilu nije isprva prepoznala lijesove. Trebalo joj je vremena da uoči i samu gomilu. Ondje je bila gomila, pepeljasta i nejasna s ponekim likom u prednjem planu s desne strane slike, likovima koji su se mogli razaznati kao pojedinci leđima okrenuti promatraču, a u gornjem dijelu platna bio je lom, blijeda crta zemlje ili ceste i druga skupina ljudi ili stabala i trebalo joj je vremena da shvati da su tri bjeličasta predmeta u središnjem dijelu slike lijesovi koje na rukama nose kroz gomilu ili koji stoje na postolju.

To su bila tijela Andreasa Baadera, Gudrun Ensslin i čovjeka čijega se imena nije mogla sjetiti. Njega su upucali u ćeliji. Baadera također. Gudrun su objesili.

Znala je da se to dogodilo godinu dana nakon Ulrike. Ulrike je bila mrtva u svibnju 1976., znala je.

Dva su muškarca ušla u galeriju, a pratila ih je žena sa štapom. Stajali su ispred popratnih tekstova i čitali.

Na slici lijesova bilo je još nešto što nije bilo lako zapaziti. Nije to pronašla sve do drugog dana, sve do jučer, i zapanjila se kad je to zapazila, i sada je bilo posve uočljivo – predmet pri vrhu slike, netom lijevo od sredine, drvo možda, grubog oblika križa.

Približila se slici, osluškujući kako se žena sa štapom kreće prema suprotnom zidu.

Znala je da se slike temelje na fotografijama, ali njih nije vidjela i nije znala nalazi li se na jednoj od

fotografija golo drvo, mrtvo drvo izvan groblja, drvo vretenastoga debla s jednom preostalom granom ili su to bile dvije poprečne grane blizu vrha debla.

Sad je stajao kraj nje, čovjek s kojim je pričala.

„Reci mi što vidiš. Zaista. Želim znati."

Ušla je grupa, na čelu s vodičem, i ona se na tren okrenula, gledajući kako se skupljalju ispred prve slike u ciklusu, portreta Ulrike kad je bila dosta mlađa žena, djevojka zapravo, daleka i sjetna, dok su njezina ruka i lice lebdjeli u sumornoj tmini koja ju je okruživala.

„Sad shvaćam da sam prvi dan jedva gledala. Mislila sam da gledam, ali sam dobivala puki nagovještaj onoga što je na slikama. Tek počinjem gledati."

Stajali su i gledali, zajedno, lijesove i stabla i gomilu. Vodič je počeo govoriti grupi.

„I što osjećaš kad gledaš?" rekao je.

„Ne znam. Komplicirano je."

„Zato što ja ništa ne osjećam."

„Mislim da se osjećam bespomoćno. Ove mi slike daju naslutiti koliko neka osoba može biti bespomoćna."

„Jesi li zato ovdje tri dana zaredom? Da bi se osjećala bespomoćnom?"

„Ovdje sam jer volim ove slike. Sve više i više. Prvo sam bila zbunjena, i još sam malo. Ali sad znam da volim ove slike."

Bio je to križ. Za nju je to bio križ i činilo joj se, bila u pravu ili krivu, da slika skriva, sadrži neki element oprosta, da dva muškarca i žena – teroristi, i Ulrike prije njih, terorist, nisu bili lišeni oprosta.

Ali nije pokazala križ čovjeku koji je stajao pored nje. To nije bilo ono što je htjela, razgovor o toj temi. Nije mislila da joj se križ pričinja, u nekim slobodnim potezima kista, ali nije željela da joj netko pobudi zrno sumnje.

Otišli su do zalogajnice i sjeli na barske stolice postavljene uz uski šank duž prednjeg prozora. Gledala je skupine ljudi na Sedmoj aveniji, pola svijeta u žurbi, i jedva da je okusila jelo.

„Propustio sam skok cijena prvoga dana", rekao je, „kada se dionice vinu u nebesa i porastu za četiristo posto u nekoliko sati. Došao sam tek na posljednju aukciju, koja je bila slaba, a poslije još slabija."

Kada ne bi bilo slobodnih stolica, ljudi bi jeli s nogu. Htjela je otići kući i preslušati poruke na sekretarici.

„Sad dogovaram sastanke. Brijem se, smijem se. Život mi je živi pakao", rekao je ravnodušno, žvačući i govoreći istodobno.

Zauzimao je dosta mjesta, visok plećat muškarac, opušteno, nezgrapno i nesigurno. Netko je posegnuo kraj nje kako bi dohvatio salvetu iz držača. Nije imala pojma što ondje radi, zašto razgovara s tim čovjekom.

Rekao je: „Bez boje. Bez smisla."

„To što su učinili imalo je smisla. Bilo je krivo, ali nije bilo slijepo i isprazno. Mislim da slikar ide za tim. I kako je završilo tako kako je završilo? Mislim da se to pita. Svi mrtvi."

„Je li moglo završiti drukčije? Reci mi. Iskreno", rekao je. „Predaješ umjetnost hendikepiranoj djeci."

Nije znala je li to bilo zanimljivo ili okrutno, ali prepoznala je svoj nevoljni osmijeh u prozoru.

„Ne predajem umjetnost."

„Ovo je brza hrana koju pokušavam jesti sporo. Sastanak mi je u 3.30. Jedi polako. I reci mi što predaješ."

„Ne predajem ništa."

Nije mu rekla da je i ona bez posla. Dosadilo joj je opisivati svoj posao, administrativni, kod izdavača nastavnih materijala, pa zašto se uopće truditi, pomislila je, kad posao i tvrtka više nisu postojali.

„Problem je u tome što mi nije u prirodi jesti sporo. Moram se stalno podsjećati. Ali ni tad se ne mogu prilagoditi."

Ali to nije bio razlog. Nije mu rekla da je bez posla jer bi tada imali nešto zajedničko. Nije željela rađanje međusobnog suosjećanja, razumijevanja. Neka ton njihova razgovora ostane raspršen.

Popila je sok od jabuke i pogledala kako gomile prolaze, lica koja su joj se učinila poznatima na pola sekunde i bila zauvijek zaboravljena u mnogo manje vremena.

Rekao je: „Trebali smo otići u pravi restoran. Teško je ovdje razgovarati. Nije ti ugodno."

„Ne, dobro je ovako. Trenutno sam u gužvi."

Činilo se da je uzeo to u obzir i onda odbacio, neobeshrabren. Pomislila je da ode do zahoda i onda se ipak predomislila. Razmišljala je o mrtvačevoj košulji, košulji Andreasa Baadera, koja je na jednoj slici prljavija i krvavija nego na drugoj.

„A ti ionako imaš sastanak u tri", rekla je.

„3.30. Ali to je još daleko. To je drugi svijet, u kojemu ću popraviti kravatu i ući i reći im tko sam." Zastao je na trenutak i pogledao je. „Ti bi sad trebala upitati: 'A tko si ti?"

Shvatila je da se nasmijala. Ali nije ništa rekla. Pomislila je da možda rana od užeta na Ulrike nije rana nego samo uže, ako je to uopće bilo uže, a ne žica ili remen ili nešto drugo.

„To si trebala reći: 'Tko si ti?' Izvrsno sam to izveo, a ti si totalno promašila svoj upad."

Završili su s jelom, ali njihove papirnate čaše nisu još bile prazne. Razgovarali su o najamninama i ugovorima, o gradskim četvrtima. Nije mu htjela reći gdje živi. Živjela je tek tri bloka dalje, u izblijedjeloj zgradi od cigle čija je ograničenja i kvarove prihvatila kao tkivo njezina života i razlikovala ih je od svakodnevnih prigovora.

A onda mu je rekla. Razgovarali su o mjestima gdje se moglo trčati i voziti bicikl. Rekao joj je gdje živi i koja je njegova ruta za trčanje, a ona mu je rekla da joj je bicikl ukraden iz podruma njezine zgrade. Kad ju je upitao gdje živi, rekla mu je, manje ili više nonšalantno, dok je on ispijao svoje dijetno gazirano piće i gledao kroz prozor, ili u prozor, možda, u njihove blijede odraze uparene na staklu.

Kad se vratila iz kupaonice, stajao je kraj kuhinjskog prozora kao da čeka da se pojavi neki prizor. Vani nije bilo ničega osim prljavih zidova i stakla, stražnje strane industrijske zgrade u obližnjoj ulici.

Bila je to garsonijera, s djelomično odvojenom kuhinjom i malim krevetom u rubu sobe, bez nogu i zaglavlja, s prebačenim svijetlim berberskim pokrivačem, jedinim predmetom u sobi od bilo kakvog značaja.

Znala je da mu treba ponuditi piće. Osjećala se nezgrapno, nije znala kako i što joj je činiti s neočekivanim gostima. Gdje sjesti, što reći, to je trebala uzeti u obzir. Nije spomenula džin koji je držala u zamrzivaču.

„Živiš ovdje, koliko već?"

„Malo manje od četiri mjeseca. Nomad sam", rekla je. „Iznajmljivanje, stanovanje kod prijatelja, sve na kratki rok, otkad mi je propao brak."

„Brak."

Rekao je to u izmijenjenoj verziji baritonskog mrmljanja koje je ranije upotrijebio za „vlasti."

„Nikad se nisam ženio. Možeš li to vjerovati?" rekao je. „Prijatelji mojih godina jesu. Većinom, zapravo. Oženjeni, s djecom, rastavljeni, s djecom. Želiš li djecu jednog dana?"

„Kad 'jednog dana'? Da, mislim da želim."

„Razmišljam o djeci. Osjećam se sebično što sam toliko oprezan kad se radi o obitelji. Nije važno imam li posao ili ne. Imat ću uskoro posao, dobar posao. To nije to. Bojim se odgajanja, podizanja djece, ukratko, nekoga tako sitnog i nježnog."

Popili su mineralnu s limunom, sjedeći dijagonalno za niskim drvenim stolom, stolićem na kojem je jela svoje obroke. Razgovor ju je pomalo iznenadio. Nije bio težak, čak ni u stankama. Tišina u stankama nije bila neugodna, a on se činio iskren u svojim zapažanjima.

Zazvonio mu je mobitel. Izvukao ga je i kratko razgovarao, a onda sjeo još uvijek ga držeći u ruci, sa zamišljenim izrazom lica.

„Morao bih se sjetiti ugasiti ga. Ali tad pomislim, ako ga ugasim, hoću li što propustiti? Nešto nevjerojatno."

„Poziv koji sve mijenja."

„Nešto tako, da. Nevjerojatno. Poziv koji ti može promijeniti život. Zato poštujem svoj mobitel."

Htjela je pogledati na sat.

„Jesu li te zvali zbog sastanka? Otkazan?"

Rekao je da nije, a ona je krišom pogledala na zidni sat. Pitala ga je želi li propustiti razgovor. To nije moglo biti ono što želi.

„Možda si poput mene", rekao je. „Moraš se naći na rubu prije nego što se možeš pripremiti za to. Tek tada počneš shvaćati to ozbiljno."

„Razgovaramo li o očinstvu?"

„Zapravo, sâm sam otkazao razgovor za posao. Kad si bila ondje", rekao je pokazavši prema kupaonici.

Osjetila je čudnu paniku. Popio je mineralnu, nagnuo glavu prema natrag i stavio kockicu leda u usta. Sjedili su još neko vrijeme, puštajući da se led topi. Tad je pogledao ravno u nju, dirajući jedan od krajeva kravate.

„Reci mi što želiš."

Ostala je sjediti na mjestu.

„Jer osjećam da nisi spremna i ne želim ništa učiniti prerano. Ali, znaš, ovdje smo."

Nije ga pogledala.

„Nisam jedan od onih muškaraca koji sve kontroliraju. Ja ne moram nikoga kontrolirati. Reci mi što želiš?"

„Ništa."

„Razumijevanje, razgovor, što god. Srdačnost", rekao je. „Ovo nije neki veliki trenutak u svijetu. Doći će i proći. Ali mi smo ovdje, pa..."

„Želim da odeš, molim te."

Slegnuo je ramenima i rekao: „Kako god." I nastavio sjediti.

„Rekao si mi da ti kažem što želim. Želim da odeš."

I dalje je sjedio. Nije se pomaknuo. Rekao je: „Otkazao sam to s razlogom. Ne mislim da je ovo razlog, ovaj razgovor. Gledam u tebe. I govorim si, znaš kakva je ona? Ona je kao netko tko se oporavlja."

„Dobro, onda sam ja kriva."

„Mislim, ovdje smo. Kako se to dogodilo? Nije bilo greške. Budimo prijatelji", rekao je.

„Mislim da sad moramo završiti."

„Završiti što? Što radimo?"

Pokušao je govoriti tiše kako bi ublažio trenutak.

„Ona je poput nekoga tko se oporavlja. Čak sam i u muzeju to pomislio. U redu. Dobro. Ali sad smo ovdje. Ovaj cijeli dan, bez obzira na to što kažemo ili učinimo, doći će i proći."

„Ne želim nastaviti s ovim."

„Budimo prijatelji."

„Ovo nije u redu."

„Ne, budimo prijatelji."

Njegov je glas iskazivao toliko lažne intimnosti da se pomalo osjetila ugroženom. Nije znala zašto još tu sjedi. Nagnuo se prema njoj, stavljajući ruku na njezinu podlakticu.

„Ne pokušavam kontrolirati ljude. To nisam ja."

Povukla se i ustala, a on se obavio oko nje. Pognula je glavu prema ramenu. Nije ju pritiskao ili joj pokušao pomilovati grudi ili bokove, ali ju je nekako mlohavo obuzdavao. Na tren joj se učinilo da nestaje, skupljena i nepomična, skrovito bez daha. Tada se odmaknula. Pustio ju je da to učini i pogledao je tako prodorno, kao da je odmjerava, a ona ga je jedva prepoznala. On ju je procjenjivao, ocjenjivao, na neki grozan i netrpeljiv način.

„Budimo prijatelji", rekao je.

Uhvatila se kako odmahuje glavom, pokušavajući ne vjerovati da se to događa, kao da želi premotati na početak tog nesporazuma. Gledao ju je. Stajala je kraj kreveta i to je bila informacija

koju je njegov pogled sadržavao, te dvije stvari, nju i njezin krevet. Slegnuo je ramenima kao da kaže: „Pa bilo bi u redu." Jer koji je smisao da smo ovdje, a da ne radimo ono zbog čega smo ovdje? Tada je skinuo jaknu, sporim kretnjama koje kao da su preuzimale sobu. U zgužvanoj bijeloj košulji bio je veći nego ikad, oznojen, njoj potpuno nepoznat. Držao je jaknu uza se, u ispruženoj ruci.

„Vidi kako je lako. Sada ti. Počni s cipelama", rekao je. „Prvo jedna, onda druga."

Krenula je prema kupaonici. Nije znala što da radi. Hodala je uza zid, pognute glave, osoba koja slijepo korača, i krenula je u kupaonicu. Zatvorila je vrata, ali bojala ih se zaključati. Mislila je da će ga to razljutiti, izazvati ga da nešto napravi, još gore, uništi. Nije zaključala vrata. Bila je odlučna da to ne učini osim ako ga ne čuje kako se približava kupaonici. Nije joj se činilo da se pomaknuo. Bila je sigurna, gotovo sigurna da stoji blizu stolića.

Rekla je: „Molim te, idi."

Njezin je glas bio neprirodan, tako mekan i sitan da ju je još više prepao. Tada ga je čula kako se kreće. Zvučao je gotovo pa komotno. Kao da se radi o šetnji koja ga je odvela pored radijatora, na kojemu se poklopac lagano zatresao, i to u smjeru kreveta.

„Moraš otići", rekla je, sada glasnije.

Sjedio je na krevetu otkopčavajući remen. Mislila je da je to čula, vrh njegova remena kako izlazi iz rupice i kvrcaj kopče. Čula je kako se zatvarač spušta.

Stajala je kraj vrata kupaonice. Nakon nekog vremena čula ga je kako diše, usredotočeno, nazalno i duboko. Stajala je ondje i čekala, pognute glave, tijelom na vratima. Mogla je samo slušati i čekati. Ništa više.

Kad je završio, uslijedila je duga pauza, a zatim šuštanje i pomicanje. Pomislila je da ga je čula kako oblači jaknu. Krenuo je prema njoj. Shvatila je da je mogla ranije zaključati vrata, dok je on bio na krevetu. Stajala je ondje i čekala. Tad ga je osjetila kako se naslanja na vrata, kako težina njegova tijela, samo nekoliko centimetara dalje, ne gura nego pritišće. Gurnula je zasun u utor brave, tiho.

Bio je prilijepljen, dišući, tonući u vrata.

Rekao je: „Oprosti.”

Njegov je glas bio jedva čujan, sličniji stenjanju. Stajala je ondje i čekala.

Rekao je: „Oprosti. Molim te. Ne znam što da kažem.”

Čekala je da ode. Kad je čula da je prešao na drugu stranu sobe i napokon zatvorio vrata za sobom, pričekala je još jednu minutu. Tad je izašla iz kupaonice i zaključala ulazna vrata.

Sad je sve vidjela dvostruko. Bila je gdje je željela biti, sama, ali ništa nije bilo isto. Gad. Gotovo sve u sobi imalo je dvostruki učinak – ono što jest i ono na što ju je podsjećalo. Izišla je u šetnju, a kad se vratila, sve ju je podsjećalo na ono što se dogodilo, stolić, krevet, kupaonica. Gad. Večerala je u malom obližnjem restoranu i otišla rano u krevet.

Kad se vratila u muzej idućega jutra, on je bio sam u galeriji i sjedio je na klupi na sredini prostorije, leđima okrenut ulazu, i gledao je posljednju sliku u ciklusu, daleko najveću i možda najdojmljiviju, onu s lijesovima i križem, imena Sprovod.

Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International License